

h Calvinist.
Y 842. 14. 15
8

WEINIDOGAETH LWYDDIANNUS:

NEU

Y M D D I D D A N,

YNCHYLCH

EFFEITHIOLDEB A LLWYDDIANT PREGETHU YM
MHLITH CRIST'NOGION O WAHANOL FARNAU,

Rhwng dau Gymmydog;

SEF,

CALFIN AC ANTICALFIN;

HYNNY YW

Gwr o Farn Calfn, a Gwr o Farn Wrthwyneb.

LLUNDAIN:

ARGRAPHWYD, AC AR WERTH GAN T. N. LONGMAN
AC O. REES, AC YNG NGHAENFYRDDIN GAN
J. ROSS AC J. DANIEL.

PRIS CHWE-CHEINIOG.

44.
4. 6.
44.

Y MDDIDDAN, &c.

Anti-calfin. DYDD da i chwi, fy nghymmydog.

Calfin. Felly boed i chwithau, fy nghyfaill: Y mae 'n dda gennyf eich gweled. Gobeithio eich bod chwi a phawb o'r eiddoch mewn ieched.

Anti. Yr ydym oll, yn mwynhau ieched fel arferol; ac am hynny y mae gennym achos mawr i fod yn ddiolchgar: ond y mae un peth wedi cymeryd lle yn ddiweddar gyd a rhan o'm teulu, ag y dymunwn mewn modd neillduol fendithio Duw o'i blegid.

Calfin. Beth yw hynny, attolwg?

Anti. Y mae fy mab a'm merch yn dwyn argoelion da am ieched ysprydol. Mi a ddeliais sylw eu bod er ys talm yn blasu 'n fawr ar bethau crefyddol, yn ymarfer yn gysson a darllain gair Duw, a llyfrau da eraill, ac yn gweddio llawer; ac fe ddarfu iddynt y sabbath diwedda'f uno mewn cymundeb yn *****.

Calfin. Y mae'n dda iawn gennyf glywed fod crystal argoelion ar eich plant; ac ni allaf lai na
A 2 dywedyd,

dywedyd, *Duw 'n rhwydd* iddynt. Ond, yn wir, ar yr un pryd, yr wyf yn meddwl eu bod druan dan lawer o anfantais, o fod dan y fath weinidogaeth, ag ym mhlith dynion ag sydd mor gyfeiliornus mewn barn.

Anti. Y mae 'n wir eu bod, weinidog a phobl, yn cael eu cyfrif gennych chwi a llawer eraill, yn rhai cyfeiliornus: ond y cwestiwn i'w ystyred yn ddisfrifol yw, pa un a'u bod felly mewn gwirionedd neu beidio. Fe a fyddai da gennyf glywed pa resymmau sydd gennych i brofi hynny; o blegid, os wyf yn fy adnabod fy hun, mi a ddymunwn gosleidio y gwirionedd, a'r gwirionedd yn unig.

Calfin. Yn wir, fy nghymydog, nid wyfi ddim yn edrych arnaf fy hun yn ddigon medrus at y cyfryw *orchwyl*; ac mi a wn nad oes gennyf ddim o bwys i'w chwanegu at y pethau, ag yr y'ch chwi eisioes wedi eu darllain yng ngwaith y *Gymmanfa*, gwaith *Peter Williams*, *Elisha Cole*, a llyfrau eraill o ochr *Calfinyddiaeth*. Ond peth ag sy wedi fy nghadarnhau i yn fawr iawn yr y farn yma, yw y *llwyddiant* sydd wedi cydfyned, ac yn cydfyned ag athrawiaeth *Calfin*: pan nad yw y weinidogaeth ymmhlith yr *Arminiaid* yr *Ariaid* a'r *Sosiniaid* neu *Undodiaid*, wedi bod ond aflwyddiannus: rhyw beth marwaidd a dirinwedd ydyw, ac aneffeithiol tu ag at gyffwrdd a chalonnau, ac achub eneidiau dynion.

Anti.

Anti. Mi a glywais hynny yn cael ei haeru gen-
 nych chwi ac eraill yn fynych. Ond yr wyf fi yn
 meddwl y gallaf brofi i'r gwrthwyneb; sef bod
 yr athrawiaethau ag y dywedir cymmaint, yn eu
 herbyn yn tueddu i gael yr effaith oreu ar galonnau
 a bucheddau dynion; ac yn ganlynol i ddwyn
 oddiamgylch eu iechydwriacth. Yn wir, pyngc-
 iau ydynt ag y mae y cyffredinolrwydd o Grist-
 nogion, o amrywiol enwau yn eu proffesu: sef
 "Bod un Duw;—ei fod ef yn feddiannol o bob
 perffeithrdd, yn ben-llywodraethwr ar yr holl
 fydd, yn casau pechod ac yn ei gospi, yn caru daioni"
 ac yn ei wabrwyo;—mai Mab Duw yw Jesu Grist,
 iddo gael ei ddanfôn gan Dduw i'r byd i fod yn
 iachawdwr; iddo brofi ei ddwyfol ddanfoniad, iddo
 ddioddef, a marw, ac adgyfodi; ac wedi ei adgy-
 fodiad iddo esgyn i'r nefoedd, a chael ei wneuthur
 yn ben dros bob peth;—ac y bydd iddo ymddangos
 etto i'n byd ni, i gyfodi dynolryw o feirw, i farnu
 y byd mewn cyfiawnder, i roddi bywyd tragywy-
 ddol i ddynion da, ac i gospi gweithredwyr anwi-
 redd."

Ac onid yw y gwirioneddau syml yma, trwy
 gael eu dysgu a'u derbyn yn deg ac yn ystyrol, yn
 fuddiol ac o'r tuedd goreu i adnewyddu a diwygio-
 dynion, a'u perffeithio ym mhob gweithred dda?

Calfn. Yr ym ni o'r farn fod llawer ychwaneg
 yn ofynnol: ond pa fodd bynnag ewch chwi

ymlaen, ac mi a wnaf fy ngoreu i roddi i chwi
wra idawiad teg.

Anti. Tuag at gadarnhau yr hyn a haerai i, mi
a appeliaf at *brofiad*. Fel ag yr ydych chi yn
gyfarwydd yn eich Bibl, chwi a wyddoch beth
oedd swm neu gynhwysiad pregethiad cyntaf yr
efengyl gan Apostolion Crist.

Y bregeth gyntaf, a ddarllenwn ni am dani, a fu
mor llwyddiannus fel ag yr ennillodd hi i'r ffydd o
gylch *tair mil*, sef pregeth *Pedr* ar ddydd y pente-
cost; Act II. Gadewch i ni edrych drosti, i gael
gweled pa athrawiaethau a gynhwysir ynddi, ac ni
a gawn weled mai dyma nhwy; sef, Bod *Jesu o*
Nazareth yn wr profedig gan Dduw trwy nerthoedd,
a rhyfeddodau ac arwyddion, y rhai a wnaeth Duw
trwyddo ef; ac wedi ei ddyrchafu ef trwy ddeheulaw
Duw, ac iddo dderbyn gan y tad yr addewid or
yspryd glan, iddo dywallt y dawn yr oeddynt hwy
bryd hynny yn ei weled ac yn ei glywed; a darfod
i Dduw wneuthur yr *Jesu* hwnnw yn *Arglwydd* ac
yn *Grist*. Yn awr, ni thraid imi ofyn i chwi, Pa
effaith a gatodd y bregeth yma? Y gwrandawyr a
ddwysbigwyd ym eu calon, ac a ddywedasant, *Ha*
wyr frodyr beth a wnawn ni? A *Phedr* a ddywe-
dodd wrthynt, *Edifarhewch*, a bedyddier pob un o
honoch yn enw *Jesu Grist* er maddeuant pechodau,
a chwi a dderbyniwch ddawn yr *Yspryd glan*:
hynny

hynny yw, y fath ddoniau ag yt oeddynt hwy bryd hynny wedi bod yn dystion a honynt.

Yn awr, daliwch sylw, nid oes yn y bregeth yma un mymryn o *Galffnyddiaeth*. Ni ddaeth un gair o enau Pedr ynghylch athrawiaeth y drindod, pechod gwreiddiol, duwdod Crist, etholedigaeth ddiammodol, galwedigaeth effeithiol, cyfiawnder cyfrifol, a'r cyffelyb. Eithr adrodd y mae 'r Apostol ychydig o bethau syml, o duedd i ddangos yn eglur Undod Duw, ei benllywodraeth, a natur ddynol Jesu o Nazareth, a'i ddiwyfol ddanfoniad. A thyma byngciau ffydd y rhai a gyfrifir yn Hereticiad gan laweroedd: Ac eto wrth bregethu y rhai hyn Pedr a fu mor llwyddiannus ag argyoddi a throï miloedd.

Wel, yn nesaf edrychwn i'r IHdd. bennod o'r Actau, lle y darllenwn fod Pedr yn y deml yn pregethu i'r bobl; y rhai a lanwyd a syndod wrth weled y cloff a iachausid. A thu a'r un fath yw ei bregeth ef yn awr a'r tro or blaen: sef, *J Dduw Abraham ac Isaac a Jacob, Duw eu tadau, ogoneddu ei fab Jesu*: ddarfod i'r pethau a ragfynegodd Duw trwy enau ei holl brophwydi, y dioddefai Crist, gael eu cyflawni:—mai rhaid oedd i'r nef dderbyn Jesu, hyd amseroedd adferiad pob peth, y rhai a ddywedodd Duw trwy enau ei holl sanctaidd brophwydi erioed:—ac mai gwir a brophwydodd Moses, pan ddywedodd. *Yr Arglwydd eich Duw*

a gyfyd i chwi brophwyd o'ch brodyr megis myfi; arno ef y gwrandewch ymhob peth a ddywetto wrthydh. A chan hynny medd efe wrth ei wrandawyr, Duw wedi cyfodi ei fab Jesu a'i hanfonodd ef atloch chwi yn gyntaf, gan eich bendithio chwi, trwy droi pob un o honoch oddiwrth eich drygioni.

Yn awr, fy nghyfaill, ni chewch chwi yn y bregeth hon etto neb o'r pyngciau hynny, ag yr ych chwi yn eu cyfrif mor angenrheidiol tu ag at droi pechaduriaid. Ac er hynny, y canlyniad a fu, llawer o'r rhai a glywsant y gair a gredasant, a rhifedi y gwyr a wnaed ynghylch pum mil.
Act. IV. 4.

Yn nesaf ni a ganlynwn Pedr o flaen brawdle'r Arch-offeiriad, i gael clywed ei athrawiaeth ef yno : ac ni chawn ni ef yno etto yn llefaru ond yr un rhyw bethau ag o'r blaen. Bydded hysbys i chwi oll, ac i bawb o bobl Israel, mai trwy enw Jesu Grist o Nazareth, yr hwn a groeshoeliasoch chwi, yr hwn a gyfododd Duw o feirw, trwy hwnnw y mae hwn (y dyn cloff yn y bennod o'r blaen) yn sefyll yn iach ger eich brôn chwi, Hwn yw'r maen a lyswyd gennych chwi yr adeiladwyr, yr hwn a wnaed yn ben i'r gongl. Ac nid o's iachawdwriaeth yn neb arall, &c,

Ac yn awr attolwg, pa athrawiaethau a gawn ni yn y bregeth yma, ond Undod Duw, marwolaeth Crist a'i adgyfodiad, a iachawdwriaeth trwyddo ef?
Wedi

Wedi cael eu gorchymyn i fyned ymaith, a pheidio a dysgu mwyach yn enw 'r *Jesu*, yr Apostolion a aethant at eu brodyr, ac a ddangosasant yr holl bethau a ddywedasai yr Arch-offeiriaid a'r Henuriaid wrthynt. Hwythau pan glywsant o unfryd a gyfodasant eu llef at Dduw, ac a ddywedasant, *O Arglwydd, tydi yw y Duw yr hwn a wnaethost y nef a'r ddaear a'r mor, ac oll sydd ynddynt; yr hwn trwy 'r Yspryd glan yngenau dy was Dafydd, a ddywedaist, Paham y terfysgoedd y cenhedloedd, &c. Canys mewn gwirionedd ymgynhulodd yn erbyn dy sanct fab Jesu, yr hwn a enneiniaist ti, Herod a Phontius Pilate, gyd a'r cenhedloedd a phobl Israel. Ac yn awr, Arglwydd, caniatta i'th weision draethu dy air di gyd a phob hyfder, trwy estyn o honot dy law i iachau, fel y gwneir arwyddion a rhyfeddodau, trwy enw dy fab Jesu.* Yna fe chwanegir, *Hwy a lanwyd o'r Yspryd glan, a hwy o lefarasant air Duw yn hyderus.* Ac wrth edrych ymlaen yn yr hanes, ni gawn wybod beth oedd y gair a lefarasant, Act. IV. 33; yr Apostolion trwy nerth mawr a roddasant dystiolaeth o adgyfodiad yr Arglwydd *Jesu*; a gras mawr oedd arnynt hwy oll. Nid oes yma etto un o'r athrawiaethau neillduol hynny, ac yr ych chwi yn edrych arnynt mor angenrheidiol at droedigaeth pechaduriaid.

Ond ymhellach; y canlyniad o hyfdra yr Apostolion yn myned ymlaen i bregethu Crist, wedi cael
eu

eu gwahardd, a fu iddynt gael eu carcharu. Ac wedi iddynt trwy wrthiau gael eu rhyddhau o'u caethiwed, fe 'u ceir yn pregethu yn y deml, ac wedyn yn amddiffyn eu hunain o flaen y cyngor, gan fynegu 'n eglur beth oedd eu hathrawiaeth. Ac ar yr achlysur yma, pan y mae galwad pendant arnynt i roddi cyffes neillduol o'u ffydd, edrychwch i Act V. 30. &c. a chwi a gewch weled pa fath ydoedd; ac nad oedd ynddi neb pyngciau dyfnion a dyrus, mwy nag yn eu hymadroddion cyhoeddus o'r blaen. *Pedr a'r Apostolion eraill a ddywedasant, Duw ein tadau ni a gyfododd i fynu Jesu, yr hwn a laddasoch chwi, ac a groeshoeliasoch ar bren: Hwn a ddyrchafodd Duw a'i ddeheulaw, yn dywysog ac yn iachawdwr, i roddi edifcirwch i Israel a madd-euant pechodau. A nyni ydym ei dystion ef o'r pethau hyn, a'r yspryd glan hefyd, yr hwn a roddes Duw i'r rhai sydd yn ufuddhau iddo ef.*

Yn awr, gwelwch mai r' un pethau oedd yr Apostolion o hyd yn eu pregethu, y rhai a gynhwysir mewn geiriau byrrion yn Act. V. 42. lle y dywedir, *A beunydd yn y deml, ac o dy i dy, ni pheidiasant a dysgu, a phregethu Jesu Grist: neu bregethu mai Jesu oedd y Crist, neu y Messia. A pha le ymhlith y rhain oll y mae pyngciau Calfinyddiaeth i'w cael? Y gwir yw, ni cheir yma gymmaint ag un o honynt. Ac etto, wrth bregethu y*
pethau

pethau syml a chyffredinol yma, fe ddywedir fod y *disgyblion yn amlhau*; Act VI. 1.

Ond, i fyned etto yn y blaen, yn y pennodau canlynol (sef Act. VI. a'r VII.) ni a gawn *Stephan* yn sefyll o flaen y cyngor, ac yn amdiffyn y flydd gristnogol. Ond wedi iddo ymadroddi yn fyr ynghylch y mddygiad Duw tu ag at y genedl Juddewig, a chyn iddo gael cennad i lefaru ynghylch *egwyddorion* y grefydd gristnogol, y gwrandawyr a ruthrasant arno ac a'i llabyddiasant ef i farwolacth. Ac o herwydd hynny ni all bod yma ddim dros, mwy nag yn erbyn, yr hyn ag yr wyfi o hyd yn ei haeru.

Yn yr *wythfed* bennod fe soniir yn y cyffredin am bregethiad *Phylib* yn *Samaria*, a'r ymddiddan a fu rhynto ef a'r *Efnuch* o *Ethiopia*, ac am ei lwyddiant ar yr achlysur hynny: ac nid oes un gronyn o sail i feddwl oddiwrth yr hanes, nad yr unrhwyw bethau a lefarwyd gan yr Apostol yma, ag a lefarasid o'r blaen gyda chymmaint llwyddiant gan yr Apostolion eraill. Yr *Efnuch* a fedyddiwyd ar y broffes o'r pwngc unigol yma, sef, *Mai Jesu yw'r Crist, mab Duw*. Ac am y *Samariaid* fe ddywedir mai *pan gredasant i Phylib y pethau a berthynent i deyrnas Dduw, ac i enw Jesu Grist, hwy a fedyddiwyd yn wyr ac yn wragedd*.

Yn nesaf gadewch i ni wrando ar *Pedr* yn nhys *Cornelius*; yr hwn a gawsai alwad neillduol i fyned
yno

yno i lefaru geiriau, trwy ba rai yr iachaid ef, a'i holl deulu. Yn awr, daliwch Sylw manol a chraff ar y geiriau hynny. Dyma hwy: Act. x. *Pedr a agorodd ei enau, ac a ddywedodd; yr wyf yn deall mewn gwirionedd nad yw Duw dderbyniwr wyneb, ond ym mhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyflawnder, sydd gymmeradwy ganddo ef. Ac wedi rhoddi y rheswm yma dros ei waith yn myned i mewn at y Cenhedloedd, y mae yn agoryd ei gommisiwn, gan ddywedyd, Y gair hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnesfedd trwy Jesu Grist; (ese yw Arglwydd pawb oll.) Chwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Alilea, wedi y bedydd a bregethodd Joan; y modd yr enneiniodd Duw Jesu o Nazareth a'r Yspryd glan ac a nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, a iachau pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiabol; o blegid yr oedd Duw gyd ag ef. Yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar bren; hwn a gysgododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddes ef i'w wneuthur yn amlwg:....Ac ese a orchymynnodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu mai ese yw yr hwn a ordeiniwyd gan Dduw yn farnwr byw a a meirw: I hwn y mae yr holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef fadd-euant pechodau.*

Yn awr, ni chawn ni yma ond yr un athrawiaeth,

ag ar yr achlyfuron o'r blaen. Nid oes yma air ynghylch y Drindod, Etholedigaeth, a phyngciau eraill ag fy'n cael eu dal gan bobl o'ch barn chwi. Ac er hynny, heblaw troedigaeth y rhai a glywsfant y gair i'r ffydd grist'nogol, fe a roddwyd tyftiolaeth neillduol a gwrthiol iddi o'r nefoedd; o blegid, *tra yr oedd Pedr yn llefaru, syrthiodd yr Yspryd glân ar bawb a oedd yn clywed y gair.* Dyna dyftiolaeth ddwyfol o fod yr athrawiaeth a ddysgid gan yr Apostol yn wirionedd, ac hefyd yn *ddigonol* i ateb diben crist'nogaeth er iachawdwriaeth dynion.

Yn yr XI bennod a'r un ganlynol, ni chawn ni ddim llawer ag fydd yn berthynol i'r matter fydd dan ein hystyriaeth. Dywedir i'r rhai a *wasgarwyd o herwydd y blinder* a godasai ynghylch *Stephan*, fyned o amgylch gan bregethu y gair, ac i rai o honynt lefaru wrth y *Groegiaid*, gan bregethu yr *Arglwydd Jesu*.

A chan nad yw y rhain ond ymadroddion cyffredinol, yr unig help fy gennym i'w deall yw, pregethau yr Apostolion y rhai y buom eifus yn eu hystyred, ac ymmha rai nid oes un mymrun o galfinyddiaeth.

Calfin. Rhaid i mi addef eich bod wedi rhoi darluniad teg o'r modd y bu pethau, wrth ddechreu plannu y grefydd grist'nogol: Ond mi a ewyllysiwn etto (os ydych gymmaint ar leser) wrando ar yr hyn a ddywed yr Apostol *Paul* yn ei bregethau.

B

Anti.

Anti. Y mae 'n dda gennyf ddarfod i chwi ei enwi ef ar y pryd yma, o blegid y mae yn dyfod i mewn yn dra pherthynafol. Trowch i'r XIII bennod o'r *Actau*, a chwi a gewch yr Apostol *Paul* yn pregethu yn *Antiochia*, gan lefaru yn gyntaf wrth yr *Juddewon*, ac wedi hynny wrth y *Cenhedloedd*: A chan alw ar yr *Juddewon* yn gyntaf am wrandawriad, y mae yn llefaru yn fyrr ynghylch y pethau mwya hynod yn eu hanes hwynt; ac wedyn yn cyhoeddi fel y canlyn: Sef *I Dduw yn ol ei addewid godi i Israel yr iachawdwyr Iesu*; ac er na chawsant ynddo ddim achos angau, hwy a ddymunasant ar *Bilat ei ladd ef*:—Eithr i *Dduw ei gyfodi ef oddiwrth y meirw, ac felly gwplau yr hyn a 'sgrifenasid am dano ef*. Yna y mae yn myned ymlaen i ddywedyd, mai trwy hwn yr ydys yn pregethu maddeuant pechodau; a thrwy hwn y cyfiawnheir pob un sydd yn credu oddiwrth yr holl bethau, y rhai ni ellid oddiwrth gyfraith *Moses* gael cyfiawnhâd oddi wrthynt. Dyna i chwi fwm pregeth *Paul* ar yr achlysur yma, yr hyn a elwir ganddo ef (w 26.) *Gair yr iachawdwriaeth*.

A'r *Cenhedloedd* (se ddywedir) a attolygasant gael pregethu y geiriau hyn iddynt y *sabbath nesaf*. Ac wrth glywed yr athrawiaeth yma llawer o'r *Juddewon*, ac o'r *Profelytiaid crefyddol a ganlynasant Baul a Barnabas*: *Ar Cenedloedd, pan glywsant,*

a fu lawen ganddynt, ac a ogoneddasant air yr Arglwydd.

Yn awr, fy nghyfaill, gedewch i mi ofyn i chwi 'n bryfur, pa le mae 'ch pyngciau pwyfig chwi yr holl amser hyn? Os oeddynt yn gynhwysedig ym mhregeth yr Apostol, onid yw yn ymddangos yn annheg yn awdwr llyfr yr *Actau* i'w gadael i gyd i maes?

Ond, os ni ddarfu i'r Apostol ddwyn y cyfryw byngciau i mewn i'w bregeth, pa reswm fydd i ddisgwyl i neb gweinidogion eraill wneuthur felly, tu ag at *droi pechaduriaid o gyfeiliorni ei ffyrdd*? Pam ynte na ddichon *Arminiaid, Arianid, neu Sociniaid*, (fel ag y mae gwyr da yn cael eu llyfenwi) fod yn offerynnau llwyddiannus yn eu lleoedd i adeiladu eglwys Dduw? Onid oes lle teg i ddisgwyl y gall pregethau y rhai'n, gan eu bod yn cynnwys y cwbl o athrawiaeth yr Apostolion, yr hon a drodd y fath liaws i gyfiawnder, fod yn llwyddiannus hefyd i ateb yr un diben dymunol?

Ond gadewch i ni etto ddilyn yr Apostol i *Theffalonica*; ac ni a'i cawn ef yno yn arfer yr un ddull o bregethu; sef eglurhau a doddi ger bron ei wrandawyr, *mai rhaid oedd i Grist ddioddef, a chyfodi oddiwrth y meirw; ac mai hwn yw y Crist Jesu, yr hwn (eb efe) yr wyf fi yn ei bregethu i chwi.* A'r canlyniad fu, *rhai a gredasant, ac a ymwastgasant a Phaul a Silas, ac o'r Groegwyr crefyddol*

Niaws mawr, ac o'r gwragedd pennaf nid ychydig.
 Act. xviii. 3, &c.

Yn nefaf ni a gawn hanes o bregethiad yr Apostol *Paul* yn *Athen*, o flaen y cyngor neu 'r *cwrt* mwya ardderchog bryd hynny yn yr holl fyd. Dynion oedd yr *Atheniaid* ag oedd yn eulunaddolwyr, ac yn goelgrefyddol iawn, ac am hynny mewn diffyg mawr o gael eu hegwyddori. Ac yr oeddynt fe ddywedir yn ddynion awyddus iawn am glywed rhyw newydd. Dyma ynte lle yr oedd cyfleusdra rhagorol i'r Apostol i gyhoeddi yr amrywiol byngciau, ag yr ych chwi yn eu cyfrif mor angenrheidiol eu cynnwys mewn pregethau tu ag at droi eneidiau: Ac etto nid ymddengys oddiwrth yr hanes iddo gyffwrdd ag un o honynt. Ond dywedir yn unig iddo, wrth ganfod yno ALLOR wedi ei chyfodi i'r DUW NID ADWAENIR lesaru fel y canlyn: *Yr hwn yr ydych chwi, heb ei adnabod, yn ei addoli, hwnnw yr wyf fi yn ei fynegu ichwi. Y Duw a wnaeth y byd, a phob peth sydd ynddo, gan ei fod yn Arglwydd nef a daear, nid yw yn trigo mewn temlau o waith dwylaw; ac nid a dwylaw dynion y gwasanaethir ef, fel pe bai arno eisiau dim, gan ei fod efe yn rhoddi i bawb fywyd, ac anadl, a phob peth oll. Ac efe a wnaeth o un gwaed bob cenedl o ddynion, i breswyllo ar holl wyneb y ddaear, ac a bennodd yr amseroedd rhag-osodedig,*
 a ther-

a therfynau eu preswylfod hwynt ; fel y ceisient yr Arglwydd, o's gallent ymbalfalu am dano ef, a'i gael, er nad yw efe yn ddiau neppell oddiwrth bod un o honom ; o blegid ynddo ef yr ydym ni yn byw, yn symmud, ac yn bod ; megis y dywedodd rhai o'ch poëtau chwi eich hunain, Canys ei hiliogaeth ef ydym ni. Gan ein bod ni gan hynny yn hiliogeth Duw, ni ddylem ni dybied fod y Duwdod yn debyg i aur, neu arian, neu faen, o gerfiad celfyddyd, a dychymmyg dyn. A Duw wedi esgeuluso amseroedd yr anwybodaeth hon, fydd yr awrhon yn gorchymmyr i bob dyn ymhob man edifarhau : O herwydd iddo ofod diwrnod, yn yr hwn y barna efe y byd mewn cyfiawnder, trwy y gwr a ordeiniodd efe, gan roddi ffydd (neu sicrwydd) i bawb, o herwydd ddarfod iddo ei gyfodi ef oddiwrth y meirw.

Yma, chwi a welwch, y mae'r Apostol yn llefaru am Dduw yn y rhif unigol, fel un person, gan arfer y geiriau yr *hwn*, *hwnnw*, ac *efe* ; ac y mae yn llefaru am Grift, fel gwr wedi ei gyfodi gan Dduw oddiwrth y meirw, a'i ordeinio i farnu'r byd. Nid oes yma etto un o byngciau neillduol calfinyddiaeth, ond athrawiaeth eglur resymmol a dealladwy, yn cael ei hadrodd gyd a'r symlrwydd mwyaf. Ac er hynny, er i rai watwor, eraill a gredasant ac a lynasant wrth yr Apostolion ; neu, hwy a gawsant eu troedigaeth trwy ffordd o

bregethu ag yr ych chwi, ffrynd, yn ei chyfrif yn anaddas ac aneffeithiol i'r diben hynny.

Ac felly y mae geiriau 'r Apostol yn, 1 Cor i. 25. yn cael eu gwirio, *Y mae ffolineb Duw yn ddoethach na dynion, a gwendid Duw yn gryfach na dynion.*

Wedi hyn yma, ni a gawn yr Apostol yn gweinidogaethu yng *Nghorinth*, a hyn ydoedd fwm ei bregethiad, sef *tystiolaethu*, neu brofi, *mai'r Jesu oedd y Crist*. A'r effaith o hynny fu, *Crispus*, yr arch-synagogydd, a gredodd yn yr *Arglwydd*, a'i holl dy; a llawer o'r Corinthiaid wrth wrando a gredasant. Ac yma-etto nid oes gymmaint ag un o'ch athrawiaethau neillduol chwi.

Calfin. Rhaid imi yn wir addef nad oes yn yr hanes ddim fon am danynt; onder hynny yr ydwyf fi yn barod i feddwl, fod yr Apostolion yn arfer eu dwyn i mewn i'w pregethau, ac ymhelaethu arnynt yn wastadol.

Anti. Chwi a ellwch o bosibl fod yn barod i feddwl hynny. Ond attolwg pa hawl fy gennych chwi, na neb arall, i feddwl dim, ymmhellach na'r hyn fy wedi cael ei sgrifennu? Onid oes cystal i'w gwell fail i feddwl, na ddarfu i awdwr yr hanes gadw dim yn ôl heb ei ddodi ar lawr, ag oedd yn angenrheidiol tu ag at roddi i ni feddyliau cywir am fwm a sylwedd pregethau yr Apostolion; neu
y pethau

y pethau hynny ag oedd yn cael y cyfryw effaith happus ar galonnau y gwrandawyr.

Yn y bennod ganlynol fe adroddir i Paul gael rhai disgyblion yn *Ephesus*; rhai wedi eu derbyn i'r eglwys, ac etto mor ammherffaith a ddiffygiol, fel nad oeddynt gymmaint ag *wedi clywed fod Yspryd glân*; hynny yw, bod doniau ysprydol yn cael eu cyfrannu i ddynion. Ac etto, er bod y Crist'nogion newyddion yma wedi eu hegwyddori cyn lleied, ni chawn ni fod yr Apostol yn llefaru wrthynt ond yr un rhyw bethau, ag oedd ef yn arfer eu llefaru ar achlysuron eraill. *Efe a ddywedodd wrthynt am gredu yn yr hwn oedd yn dyfod ar ôl Ioan, sef yng Nghrist Jesu. A'r Ymadrodd byr a chyffredinol yma, yr hyn a gyfrifid yn bregeth ddiffygiol iawn yn ein dyddiau ni gan laweroedd, a arddelwyd ac a lwyddodd. Wedi i Baul ddodi ei ddwyllaw arnynt, yr Yspryd glân a ddaeth arnynt, a hwy a draethasant â thafodau, ac a brophwydasant.*

Yn y bennod nesaf (yr ugainfed) nî a gawn yr Apostol yn apelio at hunuriaid *Ephesus*, gan haeru nad oedd efe, dros yspaid ei weinidogaeth yn eu plith, wedi attal dim o'r *Pethau buddiol heb eu mynegi iddynt*. Ac medd efe ymhellach, *yr ydwyf yn tystio y chwi y dydd heddyw, fy mod i yn lân oddi wrth waed pawb oll; canys nid ymattaliais rhag mynegi i chwi holl gyngor Duw. A pha fodd y gallasai*

gallasai yr Apostol ddywedyd felly, os yw pyngciau neillduol *Calfnyddiaeth* yn rhannau o gyngor Duw? Neu, os ydoedd yr Apostol yn pregethu y cyfryw byngciau hefyd, y mae yn beth hynod iawn i awdwr llyfr yr Aëtaw roddi hanes mor dra amherffaith o'i bregethau. Ac y mae yn fwy hynod etto, o ystyried fod yr ysgrifennydd hynny dan ddylanwad a chyfarwyddyd yr *Xfpryd glan*; ac er hynny yn rhoddi hanes mor ddiffygiol—ie cwbl ddiffygiol o'r athrawiaethau hynny, ag fydd (yn ôl eich tyb chwi) yn hanfodol tu ag at droi pechaduriaid, a thannu Crist'nog-rwydd ar led yn y byd.

Yr wyf fi yn cael fy nghadarnhau ymhellach yn fy nghred o gywirdeb hanes awdwr yr Aëtaw, am sylwedd matter pregethau yr Apostolion, oddi-wrth y modd y mae efe wedi gosod i lawr Ymadrodd hynod *Paul* o flaen *Agrippa*. Yno y mae yr Apostol yn rhoddi hanes o'i fywyd, o'i droedigaeth a'i lafur. A phan y mae yn dyfod at yr athrawiaethau yr oedd yn eu pregethu, dyma gymmaint ag y mae yn ei ddywedyd; *Wedi i mi gael help gan Dduw, yr wyf fi yn aros hyd y dydd bwn, gan dystiolaethu i fychan a mawr, ac heb ddywedyd dim amgen nag a ddywedasai y prophwydi a Moses y delent i ben;—y dioddefai Crist, ac y byddai efe yn gyntaf o adgyfodiad y meirw; ac*
y dan-

y dangosai oleuni i'r bobl, ac i'r Cenhedloedd.
Acts xxvi. 22, 23.

Yn awr, os yw yr Apostol yn rhoddi hanes gywir a ffyddlon o'r pethau ac yr oedd ef yn eu pregethu, neu os yw awdwr llyfr yr Actau yn adrodd ei eiriau ef yn deg ac yn onest, y mae yn gwbl amlwg nad oedd efe wrth bregethu yn son dim am y fath athrawiaethau, ag yw y Drindod, duwdod Crist, cyfiawnder cyfrisol, a'r cyffelyb. Ond yr oedd yn cadw at yr hyn a ddywed (yn y 18d wers) fod diben pwysfawr ei weinidogaeth, sef agoryd llygaid y Cenhedloedd, ac i'w troi o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant satan at Dduw; fel y derbynient faddeuant pechodau, a chyfran ym mysg y rhai a sancteiddiwyd, trwy y ffydd sydd yng Nghrist Iesu.

Nid oes gymmaint a gair sôn, chwi a welwch, am eich pyngciau neillduol chwi, trwy *holl bregethau yr Apostoliôn*. Ac etto yr oeddynt yn pregethu *gair Duw*,—yn pregethu yr *efengyl*, yr hon a ynnillodd *Juddewon* a *Cenhedloedd* i gredu, a dyfod yn aelodau o Eglwys Crist; yr shai a dderbyn niasant faddeuant o'r pechodau, ac y purwyd eu calonnau trwy rinwedd y ffydd hon.

Ond, yr wyf yn ofni fy mod wedi blino eich amynedd chwi, wrth fod morfaith; ac yn awr mi a gymmeraf fy nghennod oddi wrthyich, gan ddiolch i chwi am eich gwrandawriad teg. Pan fyddo

fyddo cyfleusdra yn rhoi lle, da iawn fydd gennyf gael ychwaneg och cyfeillach. Yn y cyfamfer gadewch i mi ddeisyf arnoch ddarllain llyfr yr *Athau* drosto; fel y galloch, gyd a phob chwareu teg i chwi eich hunan, weled os yw y darluniad ag yr wyf fi wedi ei roddi, o bregethiad yr Apostolion, yr gwbl gywir a theg. Ac yspryd y gwirionedd a'ch cyfarwyddo chwi a minnau. Byddwch wych.

AIL YMDDIDDAN.

Calfn. Fy nghymmydog hawddgar, pa sut yr ydych heddyw?

Anti. Diolch i chwi, yr ydwyf yn wych, gobeithio eich bod chwithau felly. Eisteddych i lawr, y mae'n dda gennyf eich gweled; ac y mae y dymmer dda ag yr ydych wedi ei dangos, trwy y gyfrinach a fu rhyngom, wedi rhoddi i mi lawer o fodlonrwydd.

Calfn. Yn wir y mae eich ymddygiad ar yr achlysur hynny wedi bod mor deg, fel na allaf fi lai na'ch canmol yn fawr, a'ch caru o blegid hynny. Fe ddarfu i chwi fy arwain i ystyried pethau mewn goleuni cwbl newydd, oddiwrth ddim

ddim ag a feddyliais neu a glywais i erioed o'r blaen. Ac, yn gyttunol a'ch deifyfiad chwi, mi a ddarllenais lyfr yr Actau drosto mor bwyllog ac mor graffus ag y medrwn; a rhaid i mi addef nad yw pyngciau neillduol ein cred ni, y *Calfnistiaid*, i'w cael yn neb o bregethau yr Apostolion, ag y soniir yno am danynt. Ond beth a ddywedwch chwi am hyn? fef, bod y gwyr da hynny yn *celu* y cyfryw wirioneddau, am nad oedd meddyliau eu gwrandawyr etto wedi eu parottoi i'w derbyn: ac yn enwedigol yn *celu* y pwngc o dduwdod Crist, am nad oedd yr Juddewon etto wedi eu sylfaenu yn y gred, mai efe oedd y Messia, ac o blegid eu bod hwy yn edrych arno fel dyn yn unig.

Anti. O fy nghymydog anwyl, os yw eich pyngciau neillduol chwi yn wirioneddau sylfaenol, ac, o ganlyniad, yn hanfodol i iachawdwriaeth, pa fodd y gallasai 'r Apostol anturio dywedyd wrth henuriaid *Ephesus*, *nad oedd wedi attal dim o'r pethau buddiol heb eu mynegi*, eithr ei fod *wedi mynegi holl gyngor Duw*; ac felly yn *rhydd oddi-wrth waed pawb oll*? Neu os yw y pyngciau yma mor angenrheidiol, tu ag at effeithioldeb a llwyddiant yr Efengyl er troedigaeth eneidiau, pa fod y gal'fai yr Apostolion ateb i'w cydwybodau am eu cadw yn ol?

Yn sicr, pe buafent mor angenrheidiol hwy a fuafent ym mhob pregeth: o blegid gwyr da onest
oedd

oedd yr Apostolion, ac nid bodlonwyr dynion, gam ymhellach nag oedd yn cydsfeyll a gwirionedd ac uniondeb, a llefhâd a iachawdwriaeth eu gwranda-wyr. Ond y gwirionedd yw, fe a ddarfu iddynnt gyflawnu eu commisiwn, a hynny gydâ mawr lwyddiant, *yn unig* trwy bregethu y pethau eglur a diddadi ag fy'n 'sgrifennedig yn yr hanes.

Calfin. Wel ynte, os felly, ni a allwn gafglu y gall dyn fod yn wir grifion, ac y dylai gael ei arddel yn aelod o eglwys Crist, er na byddo yn credu nac athrawiaeth y drindod, na duwdod Crist, nac etholedigaeth berfonol a diammodol, na phechod gwreiddiol, na galwedigaeth effeithiol, na chyfiawnder cyfrifol, &c.

Anti. Chwi a wyddoch fy mod i yn hollol o'r meddwl hynny. Yr Efnuch, y mae'n sicr, a fedyddiwyd ar y gyffes unigol yma, sef ei fod yn credu mai *Jesu oedd y Crist*. Ac, yn y drydydd oes o Griftnogrwydd, yr oeddid yn arfer derbyn profelytiaid i mewn i'r eglwys ar yr un telerau byrrion; heb ofyn ond cyffes ffydd syml a llwyr ddiddadi. Felly y dywed *Tertulian*, un o'r tadau. "Un (medd efe) yw rheol ffydd, heb oddef ei chyfnewyd n'ai gwella, yn gofyn i ni gredu mewn un Duw hollalluog creawdwr y byd, ac yn ei fab Jesu Grifft, a aned o Fair forwyn, a groeshoeliwyd dan Bontius Pilate, a gyfodwyd oddiwrth y meirw ar y trydydd dydd, a dderbyniwyd

byniwyd i fynu i'r nefoedd, ag fydd ym awr yn eistedd ar ddeheulaw 'r tad, a'r hwn a ddaw drachefn i farnu y byw a'r meirw, fef trwy adgyfodiod y cnawd."

Ac hyd y dydd hwn, y mae yr eglwys sefydledig yn *Lloegr* yn derbyn dynion i'w chymmundeb ar yr un ammodau. Yng ngweinidogaeth bedydd rhai a fyddo mewn eedran, y mae yr offeiriad yn cael ei orchymmyn i ofyn i'r neb a ddelo i'w fedyddio, os ydyw efe yn credu; credo yr *Apostolion*, gan ei hadrodd ar yr achlysur: ac ar ei waith yn proffesu ei fod yn ei chredu, ac yn dymuno cael ei fedyddio yn y ffydd *honno*, (heb fôn am un erthygl neu bwngc arall) y mae yr offeiriad i'w fedyddio, gan ddadgan ei fod yn *GRISTION* yn y geiriau canlynol; "Yr ydym yn derbyn y person yma i gynnulleidfa defaid Crist, ac yn ei nodi ef ag arwydd y groes, yn arwyddocâd na bo iddo rhagllaw gymmeryd yn gywilydd gyffesu ffydd Crist, ac ymladd yn wrol dan ei faner ef, yn filwr ffyddlon, &c."

Dyna i chwi arfer eglwys *Loegr*. Gwir yw, y mae yn dal yn ei herthyglau o ffydd holl byngciau *Calfin*, a rhaid i'w gweinidogion ddodi eu dwylaw wrthynt oll, gan broffesu yn y modd mwya difrifol eu bod yn eu credu: Ond y mae yr eglwys yma yn derbyn i'w chymmundeb bawb ag fo'n proffesu 'n unig y ffydd gyffredinol yng Nghrist.

Calfin. Beth, a ydych chwi yn meddwl, fod geiriau yr hên dad *Tertulian*, neu reolau sefydledig eglwys *Loegr*, i fod yn rheol ddiffael i ninnau?

Anti. Nag ydwyf. Ond yr wyf yn crybwyll y pethau yma, er mwyn dangos mor gryfed peth yw y gwirion edd. Canys, er bod y rhai a sefydlasant yr ammodau syml o gymmundeb a enwyd, yn enwedig eglwys *Leogr*, yn dal eich holl byngciau chwi; etto yr oeddynt yn gorfod addef, fod cyffes gyffredinol, y fath ag yw credo yr Apostolion, yn ddigonol i ateb y diben. Ac am hynny fe ymddengys, fel canlyniad naturiol, fod anrhydedd y grefydd grist'nogol yn sefyll yn gwbl ddiysgog, heb help gymmaint ag un o'r pyngciau a gyfrifir gyd â chwi mor bwysfawr. A pha fail attolwg fydd gan neb i haeru, fod rhagor yn angenrheidiol tu ag at lwyddiant yr efengyl, nag oedd yn ymddangos felly i Apostolion Crist? neu i chwanegu at yr egwyddorion hynny, trwg bregethu parai y darfu iddynt hwy ddwyn dynion gyd â chymmaint llwyddiant i deyrnas Crist, corpholi cynifer o eglwyfi blodeuog, a chael y fath fuddugoliaeth dros allu y tywyllwch? Ac mi a chwanegaf, pa hawl fy gan ghrist'nogion i ofyn ychwaneg, fel ammodau cymmundeb eglwyfig, nag oedd yn cael eu gofyn gan yr Apostolion eu hunain?

Calfin. Yn wir, fy nghyfaill, rhaid i mi addef eich bod wedi fy nistewi ar y pen yma etto.—Ond

y mae rhyw beth ar fy meddwl, ag y mae arnaf chwant i chwi ei ystyried, ag fy'n gryf debygwn i o ochr ein tybiau ni, y *Calfinistiaid*; a hynny yw, bod llawer mwy o brysurdeb a difrifwch, mwy o wrefogrwydd ac o yspryd crefydd ym mhlith ein gweinidogion ni; ac fel canlyniad o hynny, fod mwy o lwyddiant, a chyn'lleidfaodd llawer mwy lliosog, yn ein plith ni, nag fydd ymmhlith yr *Arminiaid*, yr *Ariaid* a'r *Sociniaid*, fel y maent yn cael eu galw.

Anti. Mi a glywais y pethau yna yn fynych yn cael eu haeru: ac y mae yn ddiammau gennyf fod yn eich plith chwi lawer, ag fydd mewn gwirionedd, cyfal ac mewn ymddangosiad, yn bobl o dduwioledeb mawr.

Ond fe allai nad ych chwi ddim mor gydnabyddus ymhlith poblo farnau gwahanol. Goddefwch bid fynno i mi ddywedyd, yr hyn ac yr ydwyf yn ei wybod, (ac mi allaf appealio hefyd at laweroedd eraill aga ddywedant yr un peth) fef, bod llawer iawn o Weinidogion, o egwyddorion gwrthwyneb i'r eiddoch chwi, wedi bod, ac yn bod, ynghyd a lliaws o'u pobl, yn ddynion o dduwioledeb a gwrefogrwydd mawr mewn crefydd; ac o fucheddau tra dychlynaidd, i'e manylwch puritanaidd ymhob rhan o 'u hymarweddiad; a'r weinidogaeth wedi bod yn llwyddiannus iawn yn eu plith. Fe ddichon

nad yw rhai o honynt ddim mor llwyddiannus ag eraill, nad yw rhai o'u cynlleidfaodd ond bychain o rifedi, ac heb nemmawr o chwanegiad yn eu plith. Ond attolwg na phriodolwch hynny i'r athrawiaeth a bregethir yn eu plith : o blegid chwi a welfoch mai yr un ydyw ag oedd yn llwyddo cymmaint yng ngweinidogaeth yr Apostolion. Er nad oedd hi, hyd yn oed yn eu dwylaw hwynt, yn llwyddo bob amser : Yn *Antiochia* yr *Juddewon a lanwyd o genfigen, ac a ddywedasant yn erbyn y pethau a ddywedid gan Baul, gan wrthddywedyd a rhablu* : Act. xiii. 45.

Yn *Theffalonica* llawer o'r *Juddewon ni chredasant* : Act. xvii. Ac yn *Athen* rhai o'r gwranda-wyr ni *chredasant*, eithr a *watworasant*, ac eraill a ddewifasant i'r oedfa yn hytrach gael ei mysgu na chlywed ychwaneg. Ond a oes rhyw un a faidd ddywedyd, mai athrawiaeth yr *Apostolion* oedd achos eu haffwyddiant ar yr achlysuron a soniwyd ? Nid wyf yn tybied.

Ac os yw rhai cynlleidfaodd y dydd heddyw, lle y pregethir yr un athrawiaeth syml, yn fychain o ran amledd pobl, ac heb ychwanegi nemmawr ; y mae yn beth digon hyfbus fod pethau felly hefyd mewn rhai cynlleidfaodd, lle y mae *Calfinyddiaeth* yn caei ei phregethu yn llwyr bob pwngc. Ond y mae y gair *llwyddiant* yn fynych yn cael ei gam-gym-

gymmeryd. Nid yn y gynlleidfa llïosog ysywaeth y mae gwir lwyddiant ar grefydd yn dra mynych; eithr fe all fod yno nifer fawr o aelodau, a llawer o chwanegiad, heb ond ychydig o *rym duwioldeb*. Ond pa le bynnag y mae'r gair yn gafaelu yng nghalonau dynion, gan eu tywys i ddiffuant edifeirwch, ac yn gweithio y cyfryw *ffydd*, ag fo'n *puro'r galon*, yn *gorchfygu'r byd*, ac yn gweithio *trwy gariad*, a'i *ffrwyth yn sancteiddrwydd*:—lle y bo *cyfnewydiad* yn cael ei weithio: Y dyn balch yn dyfod yn oftyngedig, y digofus yn ddyfod yn ddiwair; y bydol yn dyfod yn haelionus, yr halogedig yn ddefosiynol, yr anghyfiawn yn oneff, a'r neb a fu unwaith yn fynied yn unig *bethau daearol*, yn *ceisio y pethau sydd uchod*:—mewn un gair, lle bo dynion *drwg* yn dyfod yn ddynion *da*, yno y mae llwyddiant; pa bethau bynnag a fyddo eu daliadau neillduol.

Ac yr wyf yn meddwl y gallaf haeru yn ddigryd fod llawer iawn o weinidogion, o feddyliau gwahanol oddiwrth yr eiddoch chwi, *wedi bod* yn eu hamseroedd yn wyr o dduwioldeb mawr, ac yn wir lwyddiannus yn eu hymroadau i adeiladu pobl lawer, mewn yspryd efengylaidd a sancteiddrwydd buchedd; ac wedi gadael cynlleidfaodd llïosog ar en hól. Ac nid yw rhifedi y fath weinido-

weinigodion etto yn anaml, na'u llwyddiant yn anamlwg.

Calfn. Os wyf fi yn clywed y gwir nid ydynt mor aml nac mor llwyddiannus ymhlith *Ariaid* a *Sociniaid*.

Anti. Y mae 'n sicr fod ymmysg y cyfryw amryw o gynlleidfaodd lliosog, ac yn cael eu gwneuthur i fynu o ddynion deallus, defosiynol a bucheddol. Ac 'yr wyf yn credu y byddent yn llawer iawn mwy lliosog, a llafur eu gweinidogion yng ngwaith yr Arglwydd yn llawer mwy cymmeradwy, he bai iddynt gael ond tegwch. Ond nid felly y mae: o blegid (y mae yn ddrwg gennyf orfod ei ddywedyd) y mae yn arfer gyffredin yn eich plith chwi i'e gyd â 'ch gweinidogion yfywaeth, i weithio rhagfarn ym meddyliau dynion yn erbyn egwyddorion y cyfryw, yn lle eu gwrthbrofi trwy ysgrythurau eglur a rhesymmau teg. Ac nid ych chwi a minnau ddim heb wybod am rai, ag fy gymmaint eu zêl a'u brwdaniaeth, fel nad ymattaliait rhag arfer yr ymadroddion mwya celyd ac anweddus, gan ruo melldithion yn erbyn pawb *Arminiaid*, *Ariaid* a *Sociniaid*, a'u condemnio i gyd i ddiabol. I Dduw y bo'r diolch nad oes awdurdod wladol yn nwylaw y fath ddynion: ac yn bennaf oll, nad yw penderfyniad y farn dragwyddol ar eu dwylaw.

Ond

Ond etto, trwy groch-lefain *cyfeiliornadau*, *cyfeiliornadau*, yn erbyn y cyfryw ddynion, y mae rhagfarn cryf yn cael ei fagu a'i feithrin; a hynny yn fynych gyd a llawer o fanteision i'w dannu ymhell ar led. Ac etto, dan yr anfantefion yma, y mae yr egwyddorion gwrthwyneb i Galfinyddiaeth yn cael derbyniad, ac yn ennill tir; gobeithio er llwyddiant i grefydd fywiol ymarferol a chadwedigol.

Ac yn wir, fy nghyfaill, ni allaf fi ddim gweled pam, nas gall grym duwioldeb gael ei ddwyn ymlaen, a chynhyddu gyd â phob gwrefogwydd dymunol; a gadael eich holl byngciau neillduol chwi mor ddisôn am danynt, ag y maent ym mhregethau yr Apostolion.

Onid yw yr athrawiaethau mwya pwyfig fydd gennym yn ddiddadl, sef y rhai am Dduw, ei briodoliaethau a'i ragluniaeth,—am fyd i ddyfod o daledigaeth a gobrwy,—am adgyfodiad oddiwrth y meirw,—gobaith bywyd tragwyddol,—a rhyfeddol râs Duw yng Nghrist Jezu? ac onid yw y rhai hyn yn ddigonol i ateb holl bwrpason gwir dduwioldeb?

Yr Apostol *Paul* a ddywed am *Grist Jezu*, iddo gael ei *wneuthur i ni gan Dduw yn ddoethineb*, ac yn gyfiarwnder, ac yn *saucteiddrwydd*, ac yn *brynedigaeth*: 1 Cor. i. 30. Ac yn hyn y mae cristnogion
oll

oll o bob enw yn cyttuno. Ac y mae yma amledd digonol o ymborth ysprydol, tu ag at feithrin diolchgarwch, ffydd a gobaith yn y crifftion; tra y mae yn credu mai Duw, *sef y Tâd*, yw awdwr y drefn o iachwawdriaeth a ddaguddir yn yr efengyl, mai Jesu Grift yw gweinidog y cymmod, ac awdwr yr iachawdwriaeth fawr; a bod y Tad nefol yn cyfrannu ini trwyddo ef wybodaeth, maddeuant, sancteiddrwydd, a bywyd trag'wyddol. Yn awr, tra byddo 'r crifftion, bydded *Calfin*, *Arminian*, *Arian* neu *Socinian*, yn gweled ac yn teimlo fod y bendithion yma o ddirfawr bwys; ni all ef lai nag edrych ar yr efengyl fel perl o anfeidrol werth; a than ddylanwad y cyfryw râs dwyfol fydd yno yn llewyrchu, y mae pob sail i ddisgwyl y bydd iddo *wadu annuwioldeb a chwantau bydol, a byw 'n fobr yn gyfiawn ac yn dduwiol.*

Calfin. Yn wir, y mae 'n rhaid i mi addef, fod gormod o fennu a chymhennu, a rhedeg partion eraill i lawr, yn cael ei arferyd gan lawer yn ein plith ni: Ac y mae hynny wedi bod yn faich trwm yn fynych ar fy yspryd i, a llawer eraill o'm ffryns cristnogol. Mi a ddymunwn allu ymgadu rhag 'y fath arfer ddrwg. Diolch yn fawr i chwi am y poen a gymmerasoch. Da iawn fydd gennyf gael eich cyfeillach etto, pan y bo cyfleusdra yn caniattau; ac yn y cyfamser mi a geisïaf ystyried
y pethau

y pethau a fu yn llaw gennym gyd â phob tegwch ; canys (onid yw fy nghalon yn fy nhwyllo) mi a ddymunwn dderbyn y gwirionedd, deued o'r lle y delo. Ac fel ag yr ydym yn awr ar ymadael, mi addeifyfaf ran yn eich gweddiau ; a Duw a lwyddo ein hymofyniadau oll ar ôl pob gwirionedd angenrheidiol, a'n hymroadau ar ol y cyfryw grefydd ag a gadwo ein Heneidiau.

DIWEDD.

CYHOEDDWDYD

Yn ddiweddar, ac y mae ar werth gan

J. Ross, yng Nghaerfyrddin,

GASGLIAD O SALMAU A HYMNAU,

Wedi eu haddasu at Addoliad cymdeithafol, ymhlith

Cristnogion, ac yn rhydd oddiwrth bethau dadleu-

gar : Gan JOSIAH REES.

